

עומקא דפרשה

- שער הצינן
- ייראוך עם שמש
- דיוק בזמן הנה"ח
- תפילה אחרי נה"ח

- הנץ האסטרונומי והנראה
- זמן הנץ בקרית ספר
- הנץ האסטרונומי
- הנה"ח וביאת המשיח

פר' בראשית - עניני הנץ החמה

בס"ד ערב ש"ק כ"ו תשרי תשע"ז

זמן הנץ החמה בקרית ספר

הרב זיו שצילקה

בעניני חישוב הנץ החמה לתפילת ותיקין ישנן שתי שיטות עיקריות האחת היא שיטת "הנץ האסטרונומי" והשניה היא "הנץ הנראה" וראיתי לנסות ולבאר בקצרה את עיקרי השיטות כפי שנתבארו בספרים העוסקים בעניני הנץ החמה והנפק"מ לעניני זמן הנץ בקרית ספר.

איתא בגמ' (פסחים צד.) אמר רבב"ח אמר ר"י מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשה מילין ופשוט שכאן מיירי בנץ האסטרונומי ולכן יש זמן קבוע בין עה"ש לבין הנץ (שהרי הנץ הנראה תלוי בכל מקום בהרים המקיפים את העיר ובקרית ספר זה חמש וחצי מיל אחר עה"ש וכו').

ומאחר שמצינו בגמ' שהנץ החמה הוא הנץ האסטרונומי לכאורה גם זמן הנץ לתפילה הזכר בברכות (ט:) דהיינו שוותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה הוא גם כן הנץ האסטרונומי שהרי לא מצינו בש"ס נץ אחר.

אלא שהסוברים כשיטת הנץ הנראה מתרצים שאעפ"י שלענין שאר זמני היום כגון חישוב השעות הזמניות (מהנץ החמה ועד השקיעה) וכדומי אה"נ שהנץ החמה הוא הנץ האסטרונומי (שכן רק לפי חשבון זה נמצאת החמה באמצע הרקיע בחצות היום ואכמ"ל) לענין תפילה קבעו חז"ל נץ אחר שזמנו משתנה ממקום למקום לפי ההרים המסתירים כיון שבכה"ג אפשר לדעת בקלות ובדיוק את זמן הנץ.

והנה הראיה העיקרית לנץ הנראה היא מהירושלמי ברכות (א-ב) ששם איתא שהנץ החמה הוא הזמן שהחמה מטפסת על ראשי ההרים ולכאורה הכונה להרים הנמצאים במערב וחזוין מהירושלמי שיש להמתין להתפלל עד שיוצא עיגול השמש מעל ההרים.

והסוברים כשיטת הנץ האסטרונומי פירשו שהכונה שהשמש נראית על ראשי ההרים שבמערב והביאו סימוכין שונים לדבריהם (עיין חידושים וביאורים ברכות, זמני הלכה למעשה, קונטרס דימדומי חמה עמ' 30).

אולם גם אם נאמר שכונת הירושלמי היא להרים הנמצאים במזרח עדין יש לנו לברר באיזה הרים מדובר שהרי לכו"ע הרים קרובים וגבוהים המסתירים את השמש חייבים לנכותם ולא להתחשב בהם כלל שאם לא כן מי שנמצא בעשתרות קרניים (שני הרים גבוהים וסמוכים ויש ביניהם פתח קטן למעלה) ויחכה לנץ הנראה יצטרך להמתין עד חצות היום וצריכים אם כן לבאר איזה הרים מנכים ואיזה לא ויש לדעת שבכל הש"ס לא מצאנו שום גדר לקבוע איזה הרים יש לנכות ואיזה לא ויפה העיר בספר זמנים כהלכתם (עמ' קעה) שזהו סמך גדול לשיטת הנץ האסטרונומי שיש לנקות את כל ההרים.

וידועה הכרעתו של המהרי"ל דיסקין (השמטות לנברשת עמ' נט) לענין הנץ בירושלים שאת הר הזיתים צריכים לנכות כיון שהוא קרוב מאוד ואילו את הרי מואב אין צריכים לנכות כיון שהם רחוקים ודבריו הם אבן יסוד לכל עורכי הלוחות בזמננו אלא שכאן יסוד ושוורש המחלוקת מה נקרא הרים קרובים ומה לא.

ובספר הנברשת (השמטות לנברשת עמ' לז-לח) מצאתי גדר ברור איזה הרים לנכות ואיזה לא ותו"ד הוא שבגמ' שבת (ק"ח:) איתא שמצוה להתפלל עם דמדומי חמה ופרש רש"י ז"ל ל כשהיא אדומה שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה וכו' ועל"י ועפ"י זה כתב שכל הר שאם נמתין עד שתראה השמש מעליו כבר לא תהיה החמה אדומה יש לנכותו וזו כוונת הירושלמי שחמה מטפסת בראשי ההרים דהיינו ההרים הבינוניים שעדיין החמה נראית באדמימותה (ע"ש) וכדבריו מצאתי בכף החיים (נ"ח ס"ק י) שכתב שיש להתפלל בנץ החמה עפ"י השעון ולא עפ"י הראיה ואעפ"י שאפשר שיאחרו להתפלל קצת לאחר הנץ אין נפק"מ כיון שכל זמן שהחמה אדומה קרוי דמדומי חמה ולכן גם אם יאחרו דקה או שתיים לצאת מידי ספק עדין נחשב שהתפללו בנץ כיון שעדיין החמה אדומה (ע"ש).

ולכאורה זו כוונת ר' יונה (ברכות ד: מדפי הרי"ף) שכתב שזמן הנץ אינו דוקא בתחילת הזריחה ממש אלא נמשך כל זמן שמתפשט אור השמש על הארץ כדאיתא בשבת (ק"ח:) שמצוה להתפלל

הנץ האסטרונומי והנץ הנראה

הרב משה הסגל

טוב מראה עיניים מהלך נפש, להמחיש ולסבר העין, הזוית היוצרת הפרש עשר דקות בין הנץ האסטרונומי לבין הנץ הנראה.

הנה ידוע שהיקף העיגול מחולק לש"ס מעלות, ומאיךך, היום מחולק לכ"ד שעות וכל שעה ל"ס דקות, נמצא דיש ביום 1440 דקות, ואם נחלק מספר זה ל-360 מעלות שסובב הגלגל היומי (באמת הוא 361 מעלות ואכמ"ל) נקבל שכל מעלה סובבת ב-4 דקות. לדוגמא, רוחב השמש או הירח, הזוית, הוא כחצי מעלה, לכן משך הזריחה של עיגול השמש או הירח, הוא ב' דקות (בלא להתחשב בשבירת הקרניים, המגדילה את הגודל הנראה ואת משך זמן הזריחה במעט). ואילו 2.5 מעלות זורחות ב-10 דקות. (אכן כל זה באופק קו המשווה שבו השמש זורחת אנכית, ולגבי האופק שלנו יחושב בסוף, וכאן נקטנו הפשוט והקל לחשב).

והנה איתא במשנה עירובין (פ"א מ"ה, וכן באהלות י"ב ו') דכל שהיקפו ג' טפחים, רוחבו טפח. ממילא, היקף הוא פי שש מחצו רוחבו (הוא הנקרא 'רדיוס', והוא הקו הישר היוצא ממרכז העיגול עד היקפו). ומאחר שכל היקף שהוא 360 מעלות הוא פי 6 מהרדיוס, א"כ 2.5 מעלות שהוא 1/144 מכל היקף (144 = 2.5 * 360), הוא 1/24 מהרדיוס (1/24 = 144 / 6).

קטע מההיקף נקרא 'קשת', וגודל הקשת נמדד במעלות, עד שכל ההיקף הוא 360 מעלות. ומעלות אלו הן אותן מעלות של הזוית בו נראית קשת זו ממרכז העיגול, כלומר הזוית היא הנטייה של קו אחד מחבירו כששניהם יוצאים מאותה נקודה, כגון קו א' היוצא ממרכז העיגול אל תחילת הקשת שבהיקף העיגול, וקו ב' שיוצא ג"כ ממרכז העיגול אל סוף הקשת הנ"ל, הוא נוטה מהקו הראשון בזוית ג', וזוית זו היא ג"כ נחשבת המידה של הקשת.

ולצייר זאת, ניקח דף משובץ (דף חשבון), ונעשה קו מאוזן מימין לשמאל באורך 24 משבצות, ובקצה השמאלי, ציירי קו אנכי בגובה משבצת אחת (אף שהקטע מהעיגול אינו קו ישר, מ"מ בזויות קטנות כאלו, עד 5 מעלות, אין נפק"מ), ונעשה קו המחבר את הקצה הימני של הקו המאוזן, לקצה העליון של הקו הקצר האנכי, הנה קו זה נמצא בזוית של 2.5 מעלות מהקו האופכי (המאוזן).

מעין זה, כשנרצה לצייר זוית של מעלה וחצי (שש דקות), שהיא 1/240 מכל היקף, נקבל שהיא 1/40 מהרדיוס. ומעתה כפי הדרך לעיל, נעשה קו אופכי מימין לשמאל באורך מ' משבצות, והקו הניצב באורך משבצת אחת, או קו אפכי באורך כ' משבצות, והקו הניצב באורך חצי משבצת, וכשנחבר הקצוות, הימני של האופכי עם העליון של הניצב, בקו ישר, נקבל שיפוע בזוית של מעלה וחצי.

(יש להעיר, שעל פי הדיוק שהיקף העיגול הוא יותר מפי שלש מהרוחב של העיגול, ראה יכין על המשניות שם שכתב שהוא 22/7, וכידוע הרמז של הגר"א בפס' על ים של שלמה "קוה" (כתיב) חלקי "קו" (קרי) שהוא מדויק יותר ובמקום ג' הוא מעט יותר ביחס 111/106, א"כ בציורים הנ"ל במקום 24 משבצות לתאור 2.5 מעלות צריך לעשות קו באורך 23 משבצות ובמקום 40 צריך לעשות 38, או במקום 20 לעשות 19, ודי לחכימא).

מעתה נתבונן בציור הנ"ל. נעשה קו מימין (נקודה א') לשמאל (נקודה ב') באורך כ' משבצות, ושם נעשה קו ניצב בגובה חצי משבצת וקצהו יהיה אות ג'. ונמשיך הקו שלשמאל בעוד ד' משבצות עד אות ד', ושם נעשה ניצב בגודל משבצת שקצהו אות ה', ונמשיך הקו שלשמאל בעוד ו' משבצות (וקצהו אות ו') עד שבס"ה יש בכל הקו מימין לשמאל ל' משבצות, ושם נעשה ניצב בגודל 3/4 משבצת (וקצהו אות ז'). ונתאר לעצמנו דכל קו ניצב הוא גובה של הר שרואה הצופה העומד בנקודה א', והוא כדוגמת ההרים שרואה הצופה העומד ליד מגדל המים על קרית ספר (נקודה א'), דהיינו הניצב שבמרחק כ"ד משבצות (אות ד') מייצג את הרי שומרון היוצרים את האופק הנראה של קרית ספר בגובה (אות ה') 2.5 מעלות. ואילו הניצב שקרוב יותר (אות ב'), הוא הר נמוך (אות ג') שלא מסתיר את הרי שומרון, ואילו הניצב

נין הנראה או אסטרונומי

הרב יחיאל מיכאל רוטשילד

הסתפקו אם נין החמה הוא לפי ני אסטרונומי (שהדר למטה יש לו ני בשעה שהשמש זורחת בגובה שהוא נמצא אפילו אם בפועל אין רואים אותה מחמת ההרים המסתירים אותה) או ני הנראה. ולא באנו להכריע, אך מאחר שראיתי שיש שהבינו שהפשטות הוא ני הנראה, באתי להרחיב מעט שבאמת הנין הנראה הוא החידוש.

בשבת קיה: אמר ר' יוסי יהי חלקי ממכניסי שבת בטבריה וממוציאי שבת בצפורי. שבטבריה יש הרים במזרח שמסתירים החמה זמן מה לפני השקיעה ומוכרחים לקבל שבת מוקדם. ואילו בצפורי יושבים במעלה ההר ורואים השמש גם אחרי שקיעתה ומאחרים מוצ"ש בכמה דקות. ומשמע שתמיד קובעת השקיעה הנראית, ועיר המוקפת בהרים גבוהים יתכן שצריכה לקבל כל דיני ביהש"מ זמן רב לפני השקיעה שעל פני הים.

אבל כל הראשו מפרשים שבטבריה עשו כן בתורת הקדמה אע"פ שעדיין לא הגיע עיקר הזמן, רש"י והנמו"י מפ' "מפני שטבריה עמוקה ומחשכת מבעורי וסבורין שחשכה". וברב נסים גאון "ומי שמקבל עליו הכנסת השבת מאותה שעה הרי עשה סייג לעצמו והוא משוכח ומעולה מן היושבים במקומות הגבוהין ובהרים". הרי שאנשי טבריה החמירו על עצמם ומדינא הולכים לפי השקיעה שעל פני הים. ובמאירי "דרך צחות אמרו יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריה, והיה נראה להם כחשיכה ומקדימין. ובטור סי' רצ"ג "ובעוד היום גדול היה נדמה להם ערב" ופי' הב"ח "אעפ" שמותר מן הדין".

ובת"י (לט): ביאר שבטבריה היתה החמה נשקעת מעיניהם במהרה והיו מקבלים השבת מבעורי [מוכח מזה דבעצם עדיין יום הוא] ובציפורי היו מוסיפין יותר מחול על הקודש. וכן באגודה "והיו מכבדים השבת ביציאתו, וכן באבודרהם כתב על צפורי "והיה נראה להם יום גדול עד צה"כ ולכן היו מאחרים במוצ"ש ומ"מ זמן יציאת השבת להיות מותר במלאכה הוא ג' רבעי מיל אחר שקיעת החמה למי שהוא אנוס".

ומוכח שזמן שקיעה מדינא הוא בניכוי ההר עד לגובה עינים (מה שנקרא כאן שקיעה לחומרא). וכן נה"ח צריך לשער לפי הזמן שהחמה נראית בגובה עינים בניכוי ההר, דאין ני"מ בין נין לשקיעה. ותדע שיש מקומות בחו"ל שמסובבים בהרים ונין הנראה יוצא אחרי זמן ק"ש, וכן שקיעה הנראה במקומות אלו הוא הרבה לפני פלג המנחה ולא יוכל להדליק שם נרות שבת אכן מהסוגיא מבואר שתמיד מנכים את ההרים וא"ש.

ועוד ראה, שחז"ל אמרו מצוה להתפלל עם דמדומי חמה וכשימתין עד הנראה לא יראה שום זכר של אדמיות. וההולכים בתר נין הנראה הוצרכו להודות במקצת שמנכים כל ההרים הקרובים ורק משאירים את הרחוקים, ואכתי אין זה מספיק לתרץ הסוגיא של טבריה שהרי ההרים שם נמשכים אף לרחוק ומה זה משנה שתחילת ההר הוא קרוב לעיר.

ויש ששאלו דזמני נין ושקיעה בכל מקום ומקום על פני כדור הארץ נקבעים בשעה שמתרחשת נין ושקיעה אצלם, א"כ מה נשתנה מקום גבוה או נמוך, שהנין והשקיעה יקבעו על פי המישור (אסטרונומי), ועוד דדבר זה הוא לומר דבמקום גבוה, בעוד שהחמה נראית על הארץ דנין כאילו שקעה כבר, והתחיל ביהש"מ. אכן הוא טעות, דאיה"נ לא מסתבר להתחשב במקום גבוה בזמני נין ושקיעה שמתרחשים ביישובים שהם בגובה פני הים, אך כלל הדברים הוא שצריך לחשב האופק בגובה העיניים ולנהוג זמן נה"ח משעה שהחמה עולה בגובה שלו ולנכות כל ההרים עד לגובה העינים שלו, ולמעשה שוה זמן זה לשקיעה ונין אסטרונומי פרט להבדלים קטנים של כמה שניות.

ורבים נתקשו איך ידעו בעבר מתי הוא ני אסטרונומי, ומזה רצו להוכיח שבדורות הקודמין נהגו כולם כפי ני הנראה. ובאמת, אדרבה מכאן יש ראייה שמנכים את ההרים דהרי בברכות ט: אי שרב ברונא סמך פעם אחת גאולה לתפילה ולא פסק חוכא מפומיה כוליה יומא ופי' התוס' דרבותיה שסמך גאולה לתפילה כותיקין שקורין ק"ש קודם הנין ותפילה אחרי הנין. ויש לתמוה אכתי מאי רבותא והלא קל להסתכל למזרח ולהתפלל ברגע הראשון שהשמש עולה, והרבה אנשים עושין כן כל יום ולשמחה מה זו עושה, ועו"ק למה באמת לא עשה כן רב ברונא בכל יום. אלא ודאי דנה"ח צריכים לשער לפי הזמן האמיתי, ולא סגי כשאוהא את השמש יוצאת מההר כשהוא נמצא למטה, ורב ברונא היה דר בא"י שההרים מסתירים את השמש, וצריך חכמה רבה כדי לחשב את זמן הנין בגובה שלו, וכן איתא בראשונים שקשה לכוון לנה"ח.

והדוגלים בנין הנראה מחלקין בין הרים הקרובים שלא מחשבים אותם כדמוכח מהנ"ל, להרים הרחוקים שמחשבים אותם. אכן חילוק זה צע"ג דלא הוזכר מזה בש"ס ובראשונים, ובפרט שכל גופי תורה תלוין בה, ואף אי נימא שאין בזה חידוש דהר קרוב הוא כקיר של בית. עדיין ק' דנתת דברך לשיעורין מה נחשב קרוב ורחוק.

וג"א הוכיח מסנהדרין מב. שעד אחד אומר קודם הנין ותיבירו אומר לאחר הנין עדותן בטילה ופרש"י דנה"ח סימן מובהק הוא ואין לטעות בתוך שהיא זורחת. ולפי האסטרונומי למה לא יכלו לטעות בה והרי סתם אנשים לא בקיאים בה. והנה ניחזי אנו היכי מיירי, שאם מדובר בארץ חלקה כבבל שאין שם הרים א"כ לק"מ. ואם מדובר כשיש הר

הנין החמה - ביאת משיח בן דוד

הרב נ. דודון

בברכות (ט,ב): "אמר רבי זירא: מאי קראה [שמצוה להתפלל בהנין החמה] - ייךאוך עם שְׁמֵשׁ...". והנה אמרו (סנהדרין צט,א): "רבי אומר: [ימות המשיח] שלשה דורות, שנאמר (תהלים עב), ייךאוך עם שְׁמֵשׁ...". ופירש"י "כלומר, בהדי משיח שכתב בו (תהלים עב,ז) 'לְפָנַי שְׁמֵשׁ יִנּוֹן שְׁמֹר' - יראוך ישראל". וא"כ הנין החמה מקביל לביאת המשיח, ששניהם נלמדים מאותו הכתוב: ייךאוך עם שְׁמֵשׁ".

וכ"כ הרמב"ן (בראשית ב,ג) אשר הוא מביא את דברי חז"ל, שששת ימי בראשית - כנגד ששת אלפי שנות העוה"ז, ומאריך לבאר ענינו של כל אלף שנה, ואיך הוא כנגד היום המקביל לו, "ביום הששי בבקר... אחרי עשיריתו - כשיעור הנין החמה ליום (פסחים צד,א), יבא הגואל שנאמר בו (תהלים פט,ז) זְכָאוּ לְשֵׁמֶשׁ נְגִדִי (עיי' שמות רבה לא,ז), זהו בן דוד הנעשה בצלם אלהים, כדכתיב (דניאל ז,יג) יֵאָרֶוּ עִם עֲנַנֵי שְׁמַיָא כְּבָר אֲנִישׁ אֲתָהּ, ויהיה זה קיי"ח אחר חמשת אלפים". עכ"ל.

החת"ס (ש"ת, ח"ו, סימן ס"א) ג"כ מסכים עם הרמב"ן שהנין החמה מקביל לביאת משיח בן דוד, אלא שאומר ש"ת"ק שנים הראשונים של אלף הששי הם בבחינת הלילה, שהוא הערב של יום הששי של בריאה. ואם נמתין עוד עד אחר הנין החמה לקיים כסאו כשמש נגדי, והנין הוא עשירית היום - א"כ יהיה עכ"פ אחר תק"נ שנים לאלף הששי. אמנם נראה שאין שייך כשמש נגדי על התחלת הנתנוצצה אלא אח"כ, ויהיה גם זה סעד לרמז המקובל לנו (ויקרא כה,מח) אֲחֲרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ... [וכונתו לשנת תק"ע, וכדביאר בחת"ס עה"ת (בהר, הערה ח). שכל מקום שנאמר 'אחרי' מופלג (רש"י בראשית טו,א), וא"כ יתפרש כך, אֲחֲרֵי נִמְכַר, דהיינו האותיות השניות והמופלגות אחרי אותיות נמכ"ר (ג-ע, מ-ס, פ-מ, ר-ת = עסמ"ת) שהם בגימטריא תק"ע, אז גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ - וידוע שבשנת תק"ע עלו תלמידי הגר"א לאר"י, והניחו את הבסיס לשיבתינו היום באר"י].

בחצי היום - ביאת משיח בן דוד

והנה בכתבי הגר"א ג"כ יש את החשבון הנ"ל שחישב החת"ס, אלא שהוא אומר שתקופת משיח בן דוד מתחילה בזמן שהוא כנגד הצהריים, דהיינו בחצי היום, בשנת תש"ן.

וה"ל שגם הגר"א מסכים שיש בחינה מסוימת של ביאת בן דוד שמתחילה בהנין החמה, אלא ש"ל, שמאותה סברא שלמד החת"ס ש'שְׁמֵשׁ נְגִדִי' משמע שהשמש זורחת, ולא רק שמתחילה להתנוצץ - מאותה סברא הגר"א לומד יותר מכך, ש'שְׁמֵשׁ נְגִדִי' הכוונה שהשמש בגבורתו, דהיינו בחצי היום. [ואע"פ שעדיין משיח בן דוד לא התחיל למלוך, התשובה שיש שני מושגים: א. ביאת בן דוד. ב. מלכות בן דוד. שבתחילה בן דוד בא, ומתייסר בעוונות הדור (ישעיהו פ"ג), ובשעת יסוריו הוא כבר נקרא "מלך המשיח" (ילקוט ישעיהו, רמז תס"ט. מהפסיקתא), והיינו "מלך המשיח בכח", אלא שיסוריו מונעים אותו מלהיות "מלך המשיח בפועל", ואח"כ יתקיים (זכריה ט,ט) הִנֵּה מִלְכָּךְ יָבֹא לָךְ צִדִּיק וְנִשְׁעֵהוּ, שלאחר שנושע מיסוריו - נקרא "מלך המשיח בפועל". עיין "נצח ישראל" להמהר"ל פרק לד].

עלות השחר - ביאת משיח בן יוסף

ויש להקשות, שהרי הגלות דומה ללילה (זהו"ק וישלח קע,א; פנחס רלח,ב), ולמה צריך להמתין על ימות משיח בן דוד עד הנין החמה שהוא שנת תק"ע (חת"ס). או עד הצהריים שהוא שנת תש"ן (הגר"א), ולכאורה הגאולה צריכה להיות בעלות השחר שהוא שנת ת"ק, ואכן האור החיים (ויקרא ו,ב) ג"כ חישב את החשבון של הגר"א והחת"ס, וסיים שהגאולה בשנת ת"ק.

וכן מצינו בירושלמי (ברכות א,א): שאמרו על "אילת השחר שבקע אורה" - כך היא גאולתן של ישראל". ובילקוט שמעוני (תהלים, רמז תרפה) הביא הירושלמי הנ"ל, ולצידו מדרש נוסף: "...למנצח על אילת השחר... למי שהוא קופץ כאיל ומאיר לעולם בשעת חשכה... אימתיה הוא חשך בעלות השחר, והלבנה שוקעת, והכוכבים נכנסין, והמזלות הולכים להם, אותה שעה אין חשך גדול הימנו, ואותה שעה הקב"ה מעלה את השחר מתוך החשך ומאיר לעולם".

וא"כ משמע שהגאולה מגיעה בזמן שנקרא "עלות השחר", ולהנ"ל הוא שנת ת"ק.

תשובה לדבר: כל המקורות הנ"ל שהגאולה מתחילה בעלות השחר - הכוונה לגאולת משיח בן יוסף, וזה מתאים עם מה שמבואר בילקוט הנ"ל, שעלות השחר הוא זמן שאור וחושך משמשין בערבוביא, וכן ימות משיח בן יוסף, הנקראים עקבתא דמשיחא - יש בהם אור מעקבי הקדושה ולכן מתקבצין הגלויות, ומאידיך יש בהם חושך מהנחש [הסט"א] הכרוך על עקב הקדושה, ולכן יש בו צרות "עקבתא דמשיחא" השנויים בסוטה מט, וכמש"כ הגר"א חבר (ליקוטי הגר"א דף מב): "ומשיח בן יוסף הוא תחלה... שעל ידו יהיה קיבוץ גלויות שהוא הגואל הראשון... ולכן אז יתגבר הסט"א ביותר - בעקבות משיחא... שהנחש אח"י זהו בעקב... בסוד ואתה תשופנו עקב, ויגע בכף ירכו". עכ"ל.

וא"כ הענין מתחלק לג' זמנים: א. הלילה דומה לגלות. ב. מעלות השחר - ימות משיח בן יוסף. ג. מהנין החמה (רמב"ן, חת"ס) וביותר מה - צהריים (הגר"א) - ימות משיח בן דוד. [ועמש"כ בעומקא שס"ג (חנוכה תשע"ו); שס"ה (ויחי תשע"ו)].

פער הליון

ייראוך עם שמש

בברכות ט: [לגבי ק"ש], ותיקין היו גומרין אותה עם הנה"ח כדי שיסמוך גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום, אמר ר"ז מאי קראה ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים. ופירש"י מתי מתיראין ממך כשמוראך מקבלים עליהם, דהיינו מלכות שמים שמקבלין עליהם בקריאת שמע. אך השטמ"ק כ' שיראה היא התפילה.

ולכאוי נחלקו אם דין ייראוך עם שמש נאמר בק"ש או בתפילה. וכד' רש"י מבו בפ"י הר"ב על המשנה (גה), אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה, ופי' שהותיקין מדקדקים לגומרה עד הנה"ח דכתיב ייראוך עם שמש. ודקדק רעק"א (ט): בדבריו דקרא דייראוך קאי על ק"ש דאין לקרותה לכתחלה אחר הניץ, דייראוך היינו קבלת עומ"ש, ועם שמש היינו בנץ.

אך בפסקי ר"ד (ברכות ט:): כ' דודאי זמן ק"ש הוא הרבה לפני הנה"ח משיכיר בין תכלת ללבן או לכרתי, אלא מפני שהתפילה ראויה רק לאחר הניץ כדילפי מייראוך, וכדי לסמוך גאולה לתפילה אמרו שמצותה סמוך להנה"ח, שמיד כשמסיים ק"ש וברכותיה יתחיל להתפלל מיד לאחר הניץ. והוותיקין, שהן רזיוין להקדים למצות, היו משכימין לקרותה קודם הנה"ח הרבה, אלא כדי לסמוך גאולה לתפילה היו מאחרין סמוך להנה"ח (עכ"ד). ומבואר לדבריו דהוא דין בתפילה.

אמנם גם בשי" רש"י מצאנו משמעות דהוא דין בתפילה, שכי על הגמי "ונמצא מתפלל ביום" - דהנה"ח לדברי הכל יום הוא. והפנ"י עמד על סתירה זו, וכ' דמ"ש רש"י בתחילה מצד ק"ש, עיקר זמן ק"ש הוא משום זמן תפילה הסמוכה לה שתהיה אחרי הנה"ח שהוא ודאי יום, דזמן תפילת השחר הוא מהדברים שמצותן ביום, משא"כ ק"ש שלא נאמר בה דין יום אלא ובקומך. וא"כ גם לרש"י עיקר הדין מצד התפילה. וכ"מ מדסיפא דקרא נדרש על מנחה (ברכות כט): וכמ"ש רש"י כאן (ד"ה ולפני), ומשמע דברישא ושהתפילה בנפ"מ אלא בנפ"מ דלא שייכא במנחה.

טעם התפילה בנה"ח

כ' המאירי דמה שהיו מכוונים להתפלל בנה"ח מפני שבאותו זמן האומות נכשלות אחר עבודת השמש, וישראל קובעים תפילתם באותו זמן מפני שיש בה ברכות שבהם אדם מכיר לבא מאתו ית'. ועיי' מהרש"א (ח"א) דנרמז גם בתחילת ברכות ק"ש, "יוצר אור", שבכל יום בהנץ החמה יוצר אור חדש ולהוציא מלבן של עובדי החמה.

והפנ"י ביאר דזמן תפילת השחר הוא מהדברים שמצותן ביום דוקא, או משום שאברהם תיקנה כדכתיב וישכם אברהם בבוקר או משום שהיא כנגד תמיד של שחר דכתיב ביה ביום צוותו. וכל דבר שמצותו ביום תחילת מצותו משעת הנה"ח, כדתנן במגילה (כ).

וכ' דמה דזמן ק"ש ותפילין וציצית קודם הנה"ח, הוא משום שאין מצותן ביום, שבתפילין להל' לילה זמן תפילין, וציצית לא נא' יום אלא וראיתם אותו, ובק"ש לא כתיב בבוקר אלא בקומך. והשפ"א (מגילה כ): כ' דכיון שמצוה להתפלל בנץ משום יראוך עם שמש לכן הקדימו הזמן דק"ש.

והוסיף הפנ"י דאע"ג דזמן שחיטת התמיד היה הרבה קודם הנה"ח [כשהאיר המזרח], היינו משום דכהנים רזיוין הן. והפ"ח (פט) יישב (לשיטתו דלק') שגדר הזמן בנה"ח הוא מצד עיקר המצוה, אבל גם לכתחילה אפשר להקדים, ולכן אע"פ שכל הדברים שמצותן ביום עיקר הזמן הוא מהנה"ח, אבל כיון שצריך להספיק להקריב את כל הקרבנות קודם תמיד של ביה"ע הקדימו זמן מועט קודם הנה"ח.

פער הליון

תפילה אחרי נה"ח

עי' בתוס' (יומא לז: וברכות ט: ד"ה לק"ש) דודאי זמן ק"ש מתחיל לאחר עה"ש וזמנו עד ג' שעות, ומיהו מצוה מן המובחר כותיקין סמוך להנה"ח כדי לסמוך גאולה לתפילה, ואפי' ותיקין נמי מודו לרבי יהושע שאם לא קרא קודם הנה"ח דיכול לקרות עד שלש שעות ועל זה אנו סומכין.

ועוד כ' התוס' שם שזמן ק"ש הוקבע לצבור אחרי הנה"ח, לפי שלא היו יכולין להקדים ולמהר כותיקין, כי רוב בני אדם אינם יכולין לכוון אותה שעה.

והמאירי כ' שאם לא קראה עד הנה"ח קוראה בדיעבד עד שיעברו ג' שעות. אך שיטת הר"ח, (כמובא ברא"ש ובתורא"ש ובפסקי הרי"ד, ובתוס' ריה"ח ובאר"ז ח"א יג') ור"ת בתוס' יומא (שם), שיעקר זמן ק"ש הוא אחרי הנה"ח. וכ"ד בעה"מ (ברכות רפ"א) וראבי"ה (ח"א כה). ולדעתם הותיקין היו ממהרין שלא כדין קודם הנה"ח. ווי"מ שהתירו לותיקין לקרוא קודם הזמן כדי להתפלל עם הנה"ח.

תפילה לפני הנה"ח

השו"ע (סי' פט) פסק שבדיעבד אם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, יצא. [ועיי' בס"ח שבשעת הדחק, כגון שצריך להשכים לדרך, יכול להתפלל מעה"ש]. וכ' על זה התהלה לדוד דלכאוי אם רגיל לעשות כך, לא יצא. ובשם תשו' הרמב"ם הובא שהמתפלל קודם נה"ח הוא חוטא.

אך הפ"ח כ' דאמנם עיקר מצותה הוא מהנה"ח וכותיקין, אך לכתחילה יכול להתפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, כמו בקרבן התמיד.

והפרי יצחק (ח"א סי' ב) נקט דכיון שדין התפילה אחר הניץ הוא משום ייראוך עם שמש, והיינו עם השמש ממש סמוך מיד לאחר הניץ, כנראה מהראשונים, א"כ מי שאינו יכול לכוון שתהיה עם שמש ממש, ממילא אין נפק"מ אם מקדים להתפלל קודם הניץ או אחרי זמן מופלג מהנץ.

זמן הניץ החמה

נחלקו הראשונים בגדר הזמן שנחשב הנה"ח, רש"י בברכות שם כ' כשהשמש יוצא היינו עם הנה"ח. וכן מבואר בד' רש"י ברה"כ (כא. ד"ה סיהרא) שהנה"ח הוא שעת הזריחה. ועיי' רש"י בפסחים צג: (ד"ה מעלות) שהנה"ח הוא יציאת החמה מעוביו של רקיע.

אך בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אי' כדי שתהיה החמה מטפטפת על ראשי ההרים, [ופי' הפנ"מ מטפטפת - מתחלת לזרוח, ועיי' במרה"פ שהוא אחרי שתנץ החמה]. והובא בבעה"מ ומלחמות (ב:). וכ"כ רבינו יונה (ד: מד"ה), הנה"ח הוא מלשון הנצו הרמונים, כלומר עד שעה שחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים. וכפ"י המ"ב (נח סק"ז ופט סק"א).

וביאר הביאור הלכה (סי' נח ד"ה) כמו דשיעור זה הוא כשניכרת זריחת השמש, ולאפוקי שאינו משעה שמתחילה לצאת ממקומה, עיי'ש. [אך י"מ בירוש' דמטפטפת בראשי ההרים היינו שהזריחה ניכרת לעומד בראש ההר].

לגבי זמן הנה"ח בהר אם צריך לחשבו כמו במישור שנמצא בו. יעוי' באבן האזל (הל' ק"ש פ"א ג) בהערותיו על ספר בין השמשות לרימ"ט, שהביא (אות יט) מדבריו שאין מנכים את הגובה, אלא זמן הזריחה בהר הוא כפי מה שנראה משם. והאבהא"ז נחלק עליו ודעתו שיש לנכות את ההר מהמישור. [ועיי'ש שבבנין גבוה או באוירון לכרוע מנכים את הגובה]. ורוה"פ נקטו כרימ"ט.

דיוק בזמן נה"ח להתחלת התפילה

הרב חננאל עמר

לחזו"א (פ"ד אות טז) שהביא זאת).

וכן הגר"ח קנייבסקי שליט"א (ספר נקיות וכבוד בתפלה תשובה קנז) כתב שהחזו"א היה מסופק אם זמן הניץ הוא הניץ הנראה או המישורי, ומה שאמר בבית הכנסת שלו להתפלל לפי מה שכתוב בלוח של הרי"מ טקוץ' ינסקי, לא היה זה משום שהכריע שכן הוא הזמן, אלא שסבר שדקה קודם הניץ או דקה לאחר מכן נקראת ג"כ תפילת וותיקין.

ועיי' בכה"ח (סי' נח סק"י) שכתב בזה"ל: לא ישאו למרום עיניהם כל שעה לראות בגגין ובכתלים אם יצא השמש אם לאו, כי בזה יש אוושה מילתא ויש לחוש מפני הנשים ועיי' כדי שלא יסברו שהם מתאחרים מפני כבוד השמש שיש בה ממשות ח"ו, ועוד יש לחוש שמפני ראייה זו יסיונו דעתם מן התפלה ומן התפילין וכי, ואע"ג דאין יכולים לצמצם הזמן בכיון, לא אכפת לן, שהרי בגמ' אמרו (ברכות כט:), ושבת קיח: מצוה להתפלל עם דמדומי חמה, ופרש"י בשבת שם: דמדומי חמה כשהיא אדומה, שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה, וערבית סמוך לשקיעתה. עכ"ל. ומשמע שכל זמן שהיא אדומה קרוי דמדומי חמה והוא מצוה מן המובחר, וא"כ אם יתאחרו דקה או שתיים לצאת מידי ספק לא אכפת לן, שעדיין היא אדומה. ובשו"ת אז נדברו (חלק יד סי' לח) כתב שאם התאחר ועיי' המהירות לא יכוון בתפלה שלא יתפלל עם הנה"ח, דעדיף להתפלל שלא בנה"ח אך בנחת, מאשר בנה"ח ובמרובה. ועיי' בפסקי תשובות (סי' נח) מש"כ בזה. [מתוך הספר בכת"י 'מגדל חננאל' שעתידי לצאת לאור בעז"ה].

אחד שהתפלל כש"צ בביהמ"ד בו היה נוכח מן החזו"א זצ"ל שאל את פיו אם צריך הוא לכוון את שעת הנה"ח ע"פ שעון שיהא מונח לפניו, ויתכן שבשל דקדוק זה יתכן ויאלץ להתפלל במרוצה את הברכה, קודם תפילת העמידה, אם ראוי הדבר לעשותו. השיב ע"כ מן החזו"א: כי אין לכוון בדקדוק עם שעון שיהא מונח לפניו, והעיקר שיהא בערך עם הנה"ח.

וכשנשאל רבינו שוב אם אין מן הראוי לכוין את סדר תפלתו בכדי שיגיע בדיוק בשעת הנה"ח לתפילת העמידה, השיב ע"כ רבינו: "חוששני דזה הוי בכלל אל תעש תפילתך קבע".

וששאלו רבי שרגא היימן אם זמן הנה"ח היינו הניץ הנראה או החשובני. השיבו: אני לא מתערב בזה, עיקר הדבר הוא מה שמזדרזים להשכים בבוקר לתפילה.

וכעין זה היה בתקופה שמרן החזו"א היה מאחר מעט למנין הותיקין והמתניו המתפללים לבואו, בציבור החל ויכוח אם למחר בפסד"ז להספיק להגיע לשמוע בזמן הנה"ח, או להתפלל כרגיל. ניגש הרב יצחק מאיר קרלנשטיין שהיה בעל התפילה לרבינו החזו"א ושאלו כדת מה לעשות; השיב לו מן החזו"א: הניץ הוא מעלה בתפילה, ותפילה במרוצה איננה תפילה, אז מה אתה שואל שיהיה את המעלה של תפילה "בלא תפילה"! הדבר הראשון הוא שצריך להתפלל, ובמרובה אין זו תפילה. לאחר שמתפלל צריך גם המעלה של תפילה בנה"ח. (הובא באורחות רבנו ח"א אות קסג, ובגליון 'מסיבי לשולחן מס' 612, פרשת וירא, ועיי' בקונטרס יג' מאמרות, ובדינים והנהגות

המושך מעמ' 1:

הנץ האסטרונומי והנץ הנראה

הרחוק (אות ו') הוא דוגמת הר (אות ז') שמעבר להרי שומרון, בדרך היורדת לעמק הירדן, דפשיטא שאין אחרי הרי שומרון למזרח, תהום תלול עד נהר הירדן (הרחוק מראש הרי שומרון כשלושים ק"מ), אלא יש שם הרים נמוכים יותר ויותר בהדרגתיות עד נהר הירדן, (כמתואר במפה).

ומעתה נשכיל להתבונן. ודאי ההר הסמוך (אות ג'), אף שיוצר הפרש רק של שש דקות, אינו נחשב אופק, כיון שראויים שיש הר (אות ה') מאחוריו רחוק יותר. ואילו לגבי ההר האמצעי (אות ה'), באם נימא שאינו נחשב אופק, וצריך לא להתחשב בו, ולהסירו, עדיין נמצא מאחוריו הר (אות ז') שיוצר הפרש של שש דקות, ולפ"ז לא נוכל לומר שאם לא נחשב את ההר היוצר הפרש של י" דקות ממילא הברירה האחרת היא נץ אסטרונומי, אלא צריך לומר שלכל הפחות צריך לאחר שש דקות את הנץ הנראה מן הנץ האסטרונומי. (אכן יש דעות שגם הפרש י" דקות נחשב מתקבל לאיחור הנץ הנראה, ממילא יש מקום להתחשב בזה, כדי לצאת ידי כל הדעות, ולאפוקי נפשינו מספיא ומפלוגתא, פסחים קט"ו).

דבר פשוט, שהזוית יוצרת "מתלקט" אחיד, כלומר יחס קבוע בין הגובה והמרחק, ואין הבדל בין גובה הר של ק"מ אחד במרחק של כ"ד ק"מ מן הצופה לבין גובה הר של חצי ק"מ במרחק של י"ב ק"מ מן הצופה, ולכן הרי שומרון הרחוקים י"ב ק"מ מקרית ספר, וגבוהים יותר מקרית ספר בכחצי ק"מ, נראים בזוית של 2.5 מעלות, שהם כנ"ל, עשר דקות איחור.

והנה מה שכתבנו זוית 2.5 מעלות שנותנת איחור של עשר דקות, הוא באופק קו המשווה, שם השמש זורחת באופן אנכי, אבל באופק ירושלים וסביבותיה, שהוא קו רוחב 32 מעלות, השמש זורחת בשיפוע נוטה אל דרום (וזהו דפירש"י הולך אל דרום, עירובין נ"ו.) בזוית 32 מעלות מהאנך, או 58 מעלות מהאופק, ונמצא שבעשר דקות תעלה השמש פחות מעלות במדידה אנכית, כפי גובה האופק ההררי המהישר, ושיעור זה הוא לערך 85 אחוז מהעליה האנכית, וא"כ, לא 2.5 מעלות הן, אלא 2.125. ולפי הציור לעיל במקום 24 משבצות צריך להיות 28, ובמקום 23 צ"ל 27.

לקביעת חברותא
9141217
24 שעות ביממה

דרושים חברותא לזמן חורף

נושא	מקום	שעה	טלפון
גמ' בעיון	רשב"י	שעה וחצי	054-8409407
דף היומי	כולל נאות שמחה	אפשר חלק מהזמן	052-7631231
שבת, גמ' ראשונים ב"י ש"ע	זכרון מאיר (חת"ס 1)		053-3141790
מ"ב	עדיף ק"ס		054-8539672
גמ' 5 דפים לשבוע	פתוח		052-7643513
מסכת מדות	גמיש	8-8:45	052-7609857
מ"ב דרשו	פתוח	רכז	
פתוח	נאות הפסגה	4:30-6:30	054-8480383
טור ב"י וש"ע הל' שבת	ישיבת נזר ישראל	4:45-6:15	058-3271841
ב"ק עם בחור בע"ת	כולל נאות שמחה	אפשר חלק מהזמן	052-7631231
דף היומי	גמיש		052-7677941
קנין הלכה יו"ד מס' צ"ח	איזור היכל יצחק		052-7634762
והלאה, מהר	זכרון מאיר	9 מ	053-3151651
דרוש גמיש דף היומי לילדים	גמיש	9-10:30	052-7609857
פתוח			052-7181568

לקביעת חברותא התקשר עכשיו: 9141217 והשאר הודעתך
מענה אישי בשעות הערב 9:45-10:30
בטל' 052-7127797 - רכז חברותא

המושך מעמ' 2:

נץ הנראה או אסטרונומי

קרוב א"כ גם לפי שיטת נץ הנראה מנכים הר קרוב ולמה לא יטעו בכמה הוא שיעור של הנץ, ויש ליישב שגם הנץ האסטרונומי אפשר לדעת היטב ע"י שנגמר החושך של הלילה והם היו בקיאים בזה. א"נ לגבי עדות הולכים אחר לשון בני אדם שמתכוונים לראיית השמש.

עוד הוכיחו מברכות ז'. בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחווים לחמה מיד כועס הקב"ה. וביאר המאירי דלכן מצוה להתפלל מיד אחרי הנץ משום דבאותה שעה הם משתחווים לחמה ולכן צריכין כנגד זה להשתחוות לפני מלך מלכי המלכים בורא עליונים ותחתונים. וברור כי אין מלכי מזרח ומערב משתחווים לחמה כפי נץ האסטרונומי אלא כפי הנראה לעיניהם. אכן גם לפי שיטתם הרי מנכים הרים קרובים, וברור שהמלכים לא השתחוו לשמש טרם נראתה מאחורי הר קרוב. וע"כ דאף שהוא הטעם אך הזמן נקבע כפי הנץ האמיתי?

אך ק' מהירוש' בברכות שנה"ח הוא כשהחמה מטפטפת על ראשי ההרים ואכן זו ראייה אלימתא. ומ"מ גם לפי"ד ק"ק למה נקטו נץ שע"ג ההרים וכי לא משכחת לן נץ רגיל ובפרט שגם לפי דבריהם מנכים הרים הקרובים ולמה נקטו חז"ל נץ שע"ג ראשי ההרים בסתמא, ועי' בס' נברשת עמ' לז ע"ב והגהות פני אריה בשו"ע סי' נח ואכמ"ל.

המושך מעמ' 1:

זמן הנץ החמה בקרית ספר

במדומי חמה ובפשטות כוונתו למשנ"ת שכל זמן שהחמה אדומה זהו זמן הנץ החמה אלא שאין ראייה מוכרחת מדבריו.

ואם כנים הדברים נמצא שבקרית ספר לכו"ע יש להעדיף להתפלל בנץ האסטרונומי כיון שבזמן הנץ הנראה החמה כבר אינה אדומה ולפמשנ"ת בכה"ג כו"ע מודים שאין זה זמן הנץ.

והנה אחת השאלות המתבקשות היא שלפי שיטת הנץ האסטרונומי צריכים להעזר בתוכנות מחשב כדי לחשב את זמן הזריחה ובזמן חז"ל לא היו מחשבים ולכן מסתבר יותר שהנץ שעליו דברו חז"ל הוא הנץ הנראה ועל טענה זו יש להשיב בקיצור נמרץ בכמה אופנים וכדלהלן:

- בראש ובראשונה יש לומר ולטעמך דהיינו שהרים קרובים כו"ע מודים שצריך לנכות ולכן גם לשיטת הנץ הנראה צריכים מחשב כדי לנקות עכ"פ הרים קרובים.

- כשם שלענין השקיעה כו"ע מודים שמנכים את ההרים המסתירים ה"ה לענין הנץ והסברא בכך היא שהנץ והשקיעה הם זמנים בעצם ואינם תלויים כלל במה שנראה לעיני האנשים וכשם שפשוט שלא מתחשבים בבניינים המסתירים את השמש ה"ה שאין להתחשב בהרים המסתירים (ולשיטת הנץ הנראה צריכים אנו לחילוקים מחודשים בין השקיעה לזריחה שלא הוזכרו בגמ' ובפוסקים).

- יש מפרשים שהנברשת שתלתה לפני המלכה (יומא לז:) שימשה כדי לנכות את הר הזיתים שמסתיר את הזריחה ונמצא שהנברשת שימשה כמחשב וכן מצינו ביומא (כה:): שאברהם אבינו התפלל מנחה בחצות היום ע"פ חשבונות אסטרונומיים של כוכבים ומזלות (וה"ה לכל חכם שיכול לכוון כמותו שיכול להתפלל על פי חשבונות אסטרונומיים - תוס' ישנים)

- כמדומני שכל מי שמתפלל ותיקין בקביעות יכול להעיד שעפ"י כמות האור יכול הוא לכוון את השעה בדיוק של דקות ועל כן אין זה מן התימא שחז"ל קבעו את זמן הנץ בניכוי ההרים.

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

נח - גוי ששבת
לך לך - עשרה נסיונות
וירא - מצוה בו יותר מבשלוחו

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' עד יום שלישי בערב
בדוא"ל: gal2@okmail.co.il

בכת"י, עד יום א' בתיבה שע"י אוצה"ס בית יוסף, בצירוף הוצ' הקלדה [10 ש' לעמוד]

לתרומות בכ. אשראי
נדרים פון 03-7630585
שלוחה 74 [ע"ד]

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות
בכל ערש"ק, יש לשלוח בקשה לכתובת:
gal2@okmail.co.il

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה
תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

